

Til: Justisdepartementet
Fra: NHO Service
Dato: 31.08.12
Sak: Svar på høring – NOU 2012:14 Rapport fra 22. juli-kommisjonen

Da Regjeringskvartalet ble bombet og AUFs sommerleir på Utøya ble utsatt for terrorhandlinger ble som kjent politi, ambulansespersonell og sykehusansatte mobilisert. Det som ikke er like kjent er at også vekterne hadde en sentral rolle og utførte viktige oppgaver disse dagene.

Så mange som 300 vektere fra medlemsbedriftene til NHO Service hadde en aktiv rolle 22. juli 2011 og i dagene etter. Vi har vedlagt en studie Forskningsstiftelsen FAFO har gjennomført rundt vekternes rolle 22. juli og er en del av dette høringssvaret ("Først på stedet. Vakt- og sikkerhetsbransjens rolle 22. juli 2011", Heidi Gautun, FAFO-rapport 2012:43).

Vi opplever ikke at det offentlige Norge har vist denne yrkesgruppen den oppmerksomhet som de fortjener i etterkant av terrorhandlingene. Vekterne reddet liv, bistod politiet og det offentlige hjelpeapparatet på en eksemplarisk måte, noe som er grundig redegjort for i nevnte rapport. Noen enkeltksempel kan fremheves:

- Livreddende førstehjelp i regjeringskvartalet, først på stedet!
- Evakuering og sikring av skadde bygg under ledelse av politiet.
- Sikring av samleplass og skadestedsledelse på Youngstorget under ledelse av politiet.
- Avsperring av gater for å holde publikum og presse tilbake i områdene rundt regjeringskvartalet under ledelse av politiet.
- Evakuering av Oslo City etter ordre fra politiet.
- Økt bemanning på NRK, Oslo S, Grønland Politistasjon, involverte sykehus og andre offentlige og private etater/selskaper i Oslo. Også utover i landet på områder knyttet til Olje og Gass installasjoner.
- Vektere til vakthold for gjennomføring av rosemarkeringen (200+ stk. frivillige)
- Det var vektere på Sundvollen Hotel, de ble brukt til registrering og vakthold under ledelse av politiet.
- Håndtering av alle de omkomne ved rettsmedisinsk institutt.
- Sikring av regjeringskvartalet i ettertid, noe som fremdeles pågår.

- Videobilder av gjerningsmannen og hans bevegelser ble hentet frem av sikkerhetsbransjen.

Sett i lys av dette, samt det faktum at sikkerhetsbransjen blir brukt av det offentlige ved større hendelser, er det skuffende at 22. juli-kommisjonens rapport ikke berørte bransjens rolle.

NHO Service mener at vekterselskapene kan og bør innlemmes i de offentlige beredskapsplaner. Vi mener bransjen kan bidra med:

- Vakthold av objekter og skadesteder
- Bistå politiet med bilder og video fra selskapenes overvåkningskameraer
- Bistand til avsperring av områder
- Styre trafikkavvikling
- Observasjon og rapportering
- Førstehjelp
- m.m.

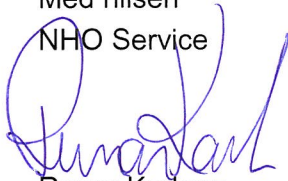
Det er viktig for sikkerhetsbransjen å få avklart hva som forventes av sikkerhetsselskapene i en krisesituasjon. Det må understrekes at sikkerhetsbransjen ikke har noe ønske om å utføre politioppgaver. Bransjen ønsker en klar oppgavefordeling og å være et supplement til politiet. Bransjen mener videre at den utgjør en stor og undervurdert ressurs.

Det er et paradoks at det den 22. juli 2011 ikke forelå noen kommunale eller nasjonale beredskapsplaner som vekterselskapene var en del av, når vi vet at vekterne er vakter også i det offentlige rom og offentlige bygg.

Hvis sikkerhetsselskapene får sin rolle i de nasjonale beredskapsplaner, kan selskapene forberede seg og det vil være en stor fordel for de som skal gjøre jobben. Erfaringene fra 22. juli er at vekterne blir brukt som en ressurs av politiet. Ved å inngå i et planverk og ta del i trening og øvelser, vil roller kunne avklares bedre, og samfunnet vil være bedre forberedt på større hendelser.

Et eksempel på rollefordeling kan være at vekterne som er først på stedet yter førstehjelp og sikrer skadestedet trekker seg ut når politi og helsepersonell kommer, og at vekternes rolle da endres til å sikre ytre skadested og yte bistand under politiets ledelse.

Med hilsen
NHO Service



Runar Karlsen,
fagsjef sikkerhetsbransjen



Petter Furulund,
administrerende direktør

Vedlegg:

- FAFO-rapport 2012:43 "Først på stedet. Vakt- og sikkerhetsbransjens rolle 22. juli 2011"

Heidi Gautun

Først på stedet

Vakt- og sikkerhetsbransjens rolle 22. juli 2011



Heidi Gautun

Først på stedet

Vakt- og sikkerhetsbransjens rolle 22. juli 2011

© Fafo 2012

ISBN 978-82-7422-925-9 (papirutgave)

ISBN 978-82-7422-926-6 (nettutgave)

ISSN 0801-6143

Omslagsfoto: Berit Roald / Scanpix

Omslag: Fafos Informasjonsavdeling

Trykk: Allkopi AS

Innhold

Forord	6
1 Innledning	7
2 Metode og data	10
3 Hvem var på jobb 22. juli, hvilke oppgaver utførte de, og hvem beordret vekterne?	11
4 I hvilken grad var selskapene en del av politiets beredskapsplan?	16
5 I hvilken grad var selskapene og vekterne forberedt på å løse og mestre oppgavene?	17
6 Hvordan har vekterne blitt fulgt opp?	19
7 Ønsker selskapene å være en del av politiets beredskapsplan?	21
8 Avslutning	23
Intervjuguide	24

22. juli ble vekterne kastet ut i en ekstrem situasjon, der de reddet og gjorde det beste for skadde. Uten å være forberedt og ha trent på det. De bidro masse. De hadde den holdningen at de ville hjelpe og bidra til å redde liv.

(Sitat, leder i et vekterselskap).

Forord

Fafo fikk i januar 2012 i oppdrag fra NHO Service å gjennomføre en studie av vekternes rolle 22. juli, da Regjeringskvartalet ble bombet og AUFs sommerleir på Utøya ble utsatt for terrorhandlinger. I henvendelsen forteller NHO Service at så mange som 300 vektere fra deres medlemsbedrifter hadde en svært aktiv rolle i Oslo og på Sundvolden Hotel 22. juli og i dagene etter. I vår studie har vi gjennomført intervjuer med ansatte i toppledelsen og hovedverneombud i tre store sikkerhetsselskap med vektere, som har et stort antall oppdrag i Oslo og østlandsområdet. Fem av informantene er toppledere, tre av informantene er hovedverneombud og én informant er tillitsvalgt. Alle ni skal ha en stor takk for at de tok seg tid til å delta i studien. Forskningsleder Sissel Trygstad skal ha en stor takk for å ha bidratt i gjennomføringen av prosjektet og kvalitetssikret rapporten.

Oslo, mai 2012
Heidi Gautun

1 Innledning

Så mange som 300 vektere fra medlemsbedriftene til NHO Service hadde en aktiv rolle 22. juli 2011 og i dagene etter, da Regjeringskvartalet ble bombet og AUFs sommerleir på Utøya ble utsatt for terrorhandlinger. I dette prosjektet ønsker NHO Service å få belyst hvordan vekterne ble involvert, hvilke oppgaver de ble beordret til å utføre, og hvem som beordret dem til å utføre disse oppgavene. I hvilken grad sikkerhetselskapene var en del av politiets beredskapsplan før terrorhandlingene, ønskes også belyst, og videre hvor forberedt selskapene og vekterne var for å kunne løse oppgavene de utførte 22. juli og i dagene etter. Datainnsamlingen i prosjektet ble gjennomført seks måneder etter terrorhandlingene. Et sentralt spørsmål i studien er hvilke erfaringer vekterne og deres arbeidsgivere har gjort seg i etterkant av 22. juli. Et annet sentralt spørsmål er hvordan vekterne har blitt tatt hånd om og fulgt opp i ettertid. Til slutt er det undersøkt hvorvidt vektterselskapene nå i ettertid innlemmes i beredskapsplaner dersom Norge skulle bli utsatt for nye terrorhandlinger.

Siden 2. verdenskrig har Norge vært forskånet fra terrorhandlinger av dette formatet. Vi har derfor lite erfaring med hvordan ulike sektorer og grupper av arbeidstakere fungerer og løser oppgaver i en så kritisk situasjon. Det foreligger også lite kunnskap om hvordan de som blir berørt og som utfører livsviktige oppgaver, blir påvirket. Flere yrkesgrupper, som politi, ambulanspersonell og ansatte ved sykehus, var direkte involvert og gjorde en stor innsats 22. juli og i dagene etter. Det er ikke like kjent at også vekterne hadde en sentral rolle og utførte viktige oppgaver disse dagene. Politii, ambulanspersonell og sykehusansatte har flere år med utdanning bak seg for å være forberedt på og klare å utføre oppgaver når mennesker blir skadet, drept og trenger beskyttelse. Det er også opprettet systemer og rutiner for oppfølging av offentlig ansatte i disse gruppene dersom de får problemer i etterkant av en dramatisk hendelse. Vekterne er i betydelig mindre grad opplært til å utføre oppgaver når noen blir skadet, drept eller trenger beskyttelse. For å kunne bli vekter, kreves kun at det gjennomføres noen uker med kurs. Vektterselskapene er private og har, som vi skal se nærmere på, utviklet egne systemer og rutiner for oppfølging av ansatte som får problemer etter dramatiske hendelser på jobben.

Det foreligger ingen forskningslitteratur i Norge om hvordan det å bli involvert i terrorhandlinger slik som vekterne ble 22. juli, påvirker dem i etterkant. Det foreligger forskning om hvordan ansatte som blir utsatt for trusler og vold på arbeidsplassen, blir

påvirket (Svalund 2009; Hagen 2010).¹ Denne typen belastninger er imidlertid ikke direkte overførbare på den situasjonen vekterne var i. Ansatte som har blitt undersøkt i studiene som er referert til over, har ikke som vekterne yrker der de kan risikere å komme opp i kriminelle situasjoner. Vekterne ble heller ikke selv utsatt for vold 22. juli, men de så store ødeleggelser, herunder hardt skadde og døde personer, og de kan ha opplevd situasjonen som truende, fordi det tok noe tid før alle fikk visshet om at det ikke kom til å skje nye voldshandlinger.

I 2009 gjennomførte Fafo et prosjekt blant veteraner i utenlandsoperasjoner som hadde fått psykiske helseproblemer etter at de var kommet hjem til Norge.² Funn i denne studien kan ikke uten videre overføres til å gjelde vekterne 22. juli. Krigsveteranenes situasjon er annerledes, både ved at de er opplært til å delta i krigssituasjoner, og ved at noen av dem selv har utført krigshandlinger. Det er likevel noen felles kjennetegn. Både krigsveteranene og vekterne har vært vitne til skader etter ekstreme voldshandlinger, og de må håndtere sterke inntrykk og bilder i ettertid. Studien av krigsveteranene er videre relevant for studien av vekterne fordi den undersøkte forhold som har betydning for psykiske skader, samtidig som det ble identifisert hva som kan gjøres for å unngå angst, depresjoner, traumatisering, isolering, sykefravær, nedsatt arbeidskapasitet og også uføretrygding som følge av belastningene (Mandal 2009).

Arbeidsmiljøloven (AML § 4-1) gir klart uttrykk for at arbeidsmiljøet i en virksomhet skal «være fullt ut forsvarlig ut fra en enkeltvis og samlet vurdering av faktorer i arbeidsmiljøet som kan innvirke på arbeidstakernes fysiske og psykiske helse og velferd». I tillegg til et generelt krav om at arbeidsmiljøet skal være «fullt ut forsvarlig», angir arbeidsmiljøloven (AML § 4.3.3) at arbeidstaker skal, så langt det er mulig, beskyttes mot vold, trusler og uheldige belastninger som følge av kontakt med andre (AML § 4.3.4). Den 22. juli kom vektere plutselig opp i svært belastende situasjoner som det var umulig for arbeidsgiverne å beskytte dem mot. Hvordan vekterne ble disponert, og hvem som beordret dem til å utføre oppgaver etter at de første minuttene og timene var over, var imidlertid et arbeidsgiveransvar. Av den grunn ser vi det som viktig å undersøke om disponeringen av vekterne i stor grad ble styrt av aktører utenfor virksomheten, eller om det var selskapene som styrte dette. Beordret politiet vekterne til å utføre oppgaver? Ble vekterne satt til å utføre politioppgaver, som vekterne ikke har lov til å utføre? Ble vekterne beordret til å utføre oppgaver de ikke hadde forutsetninger til å utføre? Forutsetninger viser i denne sammenheng både til vekternes individuelle opptrening i å takle ekstreme situasjoner og til hvor forberedt selskapene var på å sende

¹ Svalund, J. (2009). *Vold og trusler om vold i offentlig sektor*. Fafo-rapport 2009:30. Hagen, I. M. (2010). *Vold og trusler om vold i offentlig sektor II. Mellom kallsetikk og HMS – en intervjuundersøkelse*. Fafo-rapport 2010:37.

² Mandal, R. (2009). *Å komme hjem. En levekårsundersøkelse av levekår blant skadde veteraner*. Fafo-rapport 2009:47.

arbeidstakere inn i situasjoner med terrorhandlinger. Individuelle forutsetninger som kan ha betydning for vekternes mestring av situasjonen der og da, og også i tiden etter, kan for eksempel være om de er godt voksne eller om de er yngre personer. Forskning viser at arbeidstakere som trenes i å takle uforutsette situasjoner, herunder også trusler og vold, er bedre rustet til å håndtere hendelsene der og da, samt i ettertid (Svalund 2009). Dette betyr at arbeidsgivere har en viktig rolle når det gjelder å forberede sine ansatte på ekstreme situasjoner. Hvilke forutsetninger vekterne har hatt for å gå inn i disse situasjonene handler også i) om det foreligger noen avtale mellom bedriftene og politiet når det gjelder bistand i særskilte situasjoner, ii) om det i så tilfelle foreligger avtale om hvilke oppgaver vektere kan bli satt til, og iii) om det foreligger avtale om debrifing og oppfølging i ettertid. Hvis en slik form for avtale foreligger, vil det være rimelig å forvente at også vektere har fått opplæring i å takle situasjoner med vold og terror. Dersom det ikke foreligger noen slike avtaler, er det rimelig å anta at opplæringen til vekterne i all hovedsak dreier seg om å mestre dagligdagse hendelser. Uavhengig av avtale eller ikke, er det et viktig spørsmål i denne studien hvorvidt vekterne utførte eller ble satt til å utføre oppgaver som de ifølge lovgivningen ikke har lov til å utføre.

2 Metode og data

I perioden 19. januar til 7. februar ble det gjennomført ni intervjuer i tre av de største veksterselskapene i Oslo og østlandsområdet. Fem av intervjuene ble gjennomført blant ansatte i toppledelsen, tre av intervjuene ble gjennomført blant hovedverneombud, og ett intervju var med en tillitsvalgt. I utgangspunktet var det planlagt å gjennomføre kun seks intervjuer. Intervjuene tok lenger tid enn vi hadde planlagt, det vil si at de ble på om lag to timer i stedet for én time. Årsaken til at vi intervjuet flere var at lederne mente dette var nødvendig for å få belyst det som skjedde grundig. Det at intervjuene tok lengre tid enn planlagt, var fordi hendelsene 22. juli var så dramatiske at intervjuobjektene både hadde behov for å samtale innledningsvis rundt hendelsene, før de svarte på spørsmålene, og dessuten bruke noe tid på å snakke seg ned etter at intervjuet var over. Informantene begynte med å fortelle hvor de hadde vært 22. juli, og hvordan de hadde opplevd det som skjedde, før intervjuer begynte å stille spørsmål. Da intervjuene ble avrundet med spørsmålet om det var noe annet de mente burde tilføyes, snakket de seg ned. Intervjuer lot dem snakke seg ferdig når de fortalte om hvor de var 22. juli, og videre ut av intervjuet.

Det ble utarbeidet en intervjuguide i forkant av intervjuene (vedlagt). Denne ble ikke fulgt kronologisk. Intervjuguiden ble brukt som en sjekkliste for å passe på at alle spørsmålene ble belyst. Det var ikke sprik i svarene på spørsmålene som lederne og hovedverneombudene ga i det enkelte selskap. Leder og hovedverneombud i det enkelte selskap fortalte den samme historien.

3 Hvem var på jobb 22. juli, hvilke oppgaver utførte de, og hvem beordret vekterne?

Vekterne utførte en rekke oppgaver den 22. juli og i dagene etter, som vi ikke var klar over da skissen for studien ble utarbeidet. De tre selskapene var involvert i ulike oppgaver, noe som har sammenheng med at det også i forkant av 22. juli har vært en arbeidsdeling mellom selskapene. De har hatt oppdrag for forskjellige kunder, og det varierer hvor kundene er lokalisert. Det er ikke mulig, på bakgrunn av intervjuene som er gjennomført, å gi eksakte tall på hvor mange vektere som utførte de ulike oppgavene. Selskapene har imidlertid registrert antallet og kan skaffe til veie oversikter. I intervjuene er omtrentlige tall oppgitt.

Før det gis en oversikt over oppgaver vekterne utførte på de forskjellige stedene, kan følgende sies: For det første viste det seg at spørsmålene om hvilke oppgaver det ble beordret til, og av hvem, er misvisende formulert. Vekterne ble ikke beordret til å utføre oppgaver. De deltok spontant og frivillig da regjeringsbygget ble bombet. Ledelsen i selskapene kom fort på banen og tok kontakt med vekterne om påfølgende oppgaver. Det var likevel frivillig om vekterne ville utføre oppgaver utover kvelden, og i dagene etter, da ledelsen spurte om hvem som ville bidra. Mange av vekterne tilbød seg å hjelpe da de hørte om terrorhandlingene, andre ble spurt av ledelsen i selskapene. Vekterne som deltok spontant og frivillig i Regjeringskvartalet, fikk imidlertid tildelt oppgaver, og de ble beordret av politiet lokalt på stedet om å hjelpe til med skadde, med folk i gatene og med å sperre skadestedet. To ledere i et selskap fortalte at de hadde kunnet stoppe vekterne fra å utføre disse oppgavene, dersom de ønsket det, men de ga grønt lys. Å si at politiet beordret vekterne, er derfor misvisende. Det andre som kan sies, er at vekterne, ifølge de informantene som er intervjuet, ikke utførte politioppgaver. Å gå inn og gi førstehjelp, slik de gjorde, er en oppgave informantene forteller at alle har lov til å gjøre. Vekterne ble likevel gitt noen oppgaver som kun er lovlig å utføre dersom politiet beordrer noen til å utføre dem. Dette ble gjort av operativt politi på stedet.

Oppgaver utført av vekterne

Vekterne utførte 22. juli oppgaver i Regjeringskvartalet, i gater og bygg tett opp til regjeringsbyggene, i sentrum, på Oslo S og Oslo City. Det ble også innført forsterket vakthold på steder som NRK i Oslo. Vektere på kjøpesentra utenfor Oslo ble også berørt av terrorhandlingene. Vekterne var ikke involvert på Utøya, men utførte oppgaver på Sundvolden Hotel, Rikshospitalet, Oslo Lufthavn, utførte grensekontroll rett etter bombingene, og bidro slik at det var mulig å gjennomføre blomstermarsjen i Oslo og fakkeltog i noen andre byer mandag 25. juli.

I Regjeringskvartalet

Vektere utførte flere oppgaver i Regjeringskvartalet 22. juli. Disse gikk ut på å gi førstehjelp, ta skadeledelse, sikre vakthold rundt skadestedet, sperre gater og håndtere folk i gatene, samt umiddelbart etter bombingene å hente ut bilder og film til politiet fra overvåkingskamera, som var satt opp av et av selskapene inne i regjeringsbyggene.

To selskaper hadde vektere på jobb i sentrum, like i nærheten av og inne i Regjeringskvartalet. Vekterne som jobbet i sentrum, var i hovedsak unge menn i 20-årene. Et fåtall var jenter.

I det ene selskapet var mellom 30 og 40 vektere på jobb nær Regjeringskvartalet da det ble bombet. I alt 10 av disse (menn) gikk inn og ga grunnleggende førstehjelp og tok delvis skadeledelse. Politi og helsepersonell kom raskt til stedet. Vekterne fortsatte med å hjelpe skadde inntil politiet satte dem til andre oppgaver. En informant fra dette selskapet forteller at den tøffeste oppgaven ble utført av en vokter som først kom til og hjalp en person som hadde mistet begge beina. Flere vektere fra dette selskapet kom, i tillegg til de 10 som ga førstehjelp, til og hjalp til med å sperre Regjeringskvartalet. Spontant, på gatenivå, satte politiet vektere til å sperre veier. Vekterne hjalp til med å sperre området, som ble flyttet lenger og lenger ut fra skadestedet.

Informantene fra dette selskapet forteller at alt som skjedde den første timen var uplanlagt, uten at innsatsen ble organisert fra ledelsen. Vekterne som hjalp til, tok selv initiativ i den akutte situasjonen. Omtrent 40 minutter etter at Regjeringskvartalet ble bombet, sendte ledelsen i selskapet en tekstmelding til alle vekterne, hvor de ba dem om å stille opp. Mange ville bistå, og de som ikke ville, forlot åstedet. Politiet opprettet en kommandosentral på Youngstorget, hvor det samme vekterselskapet har et kjøpesenteroppdrag til vanlig. Operativ leder i politiet henvendte seg til toppledelsen i selskapet. Vekterne hjalp til på skadestedet, sikret skadestedet og sto for vakthold. Det var frivillig fra selskapets side om vekterne skulle hjelpe til. De som var på jobb, ble spurt. Noen ville ikke hjelpe til, fordi de hadde vært til stede da bombingene fant sted, og trengte å komme seg bort. Ingen ble tvunget til å hjelpe til på skadestedet. I alt 15 vektere var involvert på skadestedet utover natta. Vekterselskapet hadde tidligere

satt opp overvåkningskamera i Regjeringskvartalet, også inne i bygningene, og disse kameraene var ikke blitt ødelagt av bomben. Politiet sikret skadestedet fram til 25. juli. Den 25. juli trakk politiet seg ut, og selskapet overtok sikringsarbeidet. Da intervjuene ble gjennomført i januar og februar, var Regjeringskvartalet byggeplass, og selskapet hadde fortsatt vakthold.

I det andre selskapet som hadde vektere inne i Regjeringskvartalet, var 20 vektere på jobb i sentrum. Halvparten, det vil si 10 av vektene, gikk inn i Regjeringskvartalet og utførte redningsarbeid. De 10 vektene utførte, slik som vektene fra det første selskapet, livreddende arbeid, de bar skadde til ambulanser og hjalp til med sjokkskadde personer. Politiet ba 4–5 vektere om å hjelpe til med å sperre området. Vektene drev trafikkregulering og passet på at ikke pressen og andre gikk inn på skadestedet. Også i dette selskapet utførte vektene oppgavene uten å ha vært i kontakt med ledelsen i selskapet. Politiet tok kontakt med vektene på gatenivå, ikke på ledelsesnivå. Informantene fra dette selskapet forteller at ledelsen hadde kunnet stoppe deres deltakelse i Regjeringskvartalet om de hadde ønsket det, men de ga grønt lys.

Det tredje selskapet hadde vektere plassert i bygg tett ved Regjeringskvartalet og mobile vektere i området. Lederen som ble intervjuet, hadde ikke detaljert informasjon om hvorvidt vektene gikk inn i Regjeringskvartalet rett etter at det ble bombet. Lederen hadde heller ingen oversikt over hvor mange vektere som var direkte involvert, men vedkommende forteller at denne informasjonen er registrert og mulig å lete fram. Hovedverneombudet, som var ny som verneombud, hadde heller ingen oversikt over antallet som hjalp til i Regjeringskvartalet. Informanten kjente til at 2–3 vektere ble beordret av politiet til å hjelpe til med å sperre gater rundt Regjeringskvartalet. Alle vinduene i ett bygg nær regjeringsbygget, som huser en kunde for selskapet, ble knust. Situasjonen var kaotisk, og noen personer som var inne i bygget, ble skadet. Vektene bisto med evakuering av bygget. Ledelsen i selskapet tok fort kontakt med de vektene som var i nærheten av Regjeringskvartalet. Ledelsen sendte også ut fellesmeldinger til alle vektene om at det var ledige vakter, og ba dem ta kontakt hvis de kunne og ville jobbe. Vektene viste stor interesse for å hjelpe til. Det var frivillig, også i dette selskapet, om vektene skulle bidra.

I Oslo sentrum, Oslo S, Oslo City og andre steder i hovedstaden

De tre vektterselskapene har flere kunder i nærheten av Regjeringskvartalet og i Oslo sentrum. Om kvelden, natta og dagene etter 22. juli krevdes det en god del ekstra vakthold i sentrum hos kundene til disse selskapene. I avtalene som er inngått med kundene, har selskapene forpliktet seg til å stille raskt opp med å sette inne ekstra vakter dersom det skulle oppstå behov og kunden ber om det. Selskapene satte inn ekstra vakter. Flere av disse vektene hadde frivakter. Ledelsen henvendte seg til alle vektene gjennom en tekstmelding, og vektene som ønsket å bidra, tok selv kontakt om dette. Ledelsen i

selskapene håndterte situasjonen på en organisert måte. Det hersket usikkerhet langt utover kvelden 22. juli om hvorvidt Oslo kunne bli utsatt for flere terrorhandlinger. Vekterne stengte Oslo City og evakuerte bygget.

Ett av selskapene har til daglig vektere med ansvar for vakthold på Oslo S. Disse måtte håndtere en tilspisset og anspent situasjon umiddelbart etter at Regjeringskvartalet ble bombet. Før det ble klart at det var en etnisk norsk mann som stod bak terrorhandlingene, gikk en gjeng løs på en ikke etnisk norsk person. Sjikanen startet på en t-banestasjon like i nærheten, og forflyttet seg så til Oslo S. Vektere kom til. Én i gjengen som trakasserte den ikke etnisk norske personen kastet en metallgjenstand mot en vekter. Vekteren la vedkommende i bakken inntil politiet kom, og vekteren trakk seg deretter unna. Bombingen av Regjeringskvartalet førte til at vaktholdet på Oslo S umiddelbart ble trappet opp med flere vektere.

Mange vinduer i Oslo sentrum ble knust av bombingene, noe som førte til at selskapene utførte mer vakthold enn vanlig i 2–3 uker etterpå. Selskapene opplevde en klar oppgang i antall henvendelser fra kunder. Vaktholdet ble ikke bare trappet opp i sentrum. Ett av selskapene har for eksempel NRK som kunde, og de måtte trappe opp vaktholdet også der. Selskapet er en del av NRKs beredskapsplan.

Også områder utenfor Oslo ble berørt av terrorhandlingene. Et hovedverneombud som ble intervjuet, jobbet som vekter på et kjøpesenter like utenfor Oslo. Politiet sendte folk ut fra sentrum i Oslo umiddelbart etter at Regjeringskvartalet ble bombet. Et stort antall personer som ikke bodde i området rundt dette kjøpesenteret utenfor byen, ble busset ut fra Oslo sentrum til senteret. Hovedverneombudet besluttet å gå ut med en sikkerhetsmelding over høyttaleranlegget, med en oppfordring til folk om ikke å dra inn til sentrum. Vekteren tok beslutningen uten å ha snakket med ledelsen i selskapet. Han tok imidlertid først kontakt med senterledelsen, for å få godkjenning.

Sundvolden Hotel

Ett av vekterselskapene har en avdeling i Hønefoss. Lederen og vektere der snakket sammen rett etter at terrorhandlingene på Utøya ble utført, og de bestemte seg for å dra ut til Sundvolden Hotel og tilby sin hjelp til pårørendemottaket. Vekterne som dro, gjorde det frivillig. De tilbød sin hjelp da de ankom Sundvolden Hotel. Politiet hadde ikke kontaktet vekterselskapet i forkant for å få hjelp. Fem vektere bisto pårørende med praktisk hjelp i ett døgn.

Rikshospitalet

Ett av vekterselskapene har Rikshospitalet som kunde. Rikshospitalet var det sykehuset som tok imot alle likene fra Utøya og Regjeringskvartalet. For å klare å ta imot likene, ba Rikshospitalet selskapet om flere vektere til å jobbe sammen med Rikshospitalets

sikkerhetsfolk. En av lederne som ble intervjuet fra dette selskapet, var sentral i arbeidet med å velge ut vektere som de trodde kunne klare å utføre jobben på Rikshospitalet. Det var frivillig om disse vekterne ville jobbe på sykehuset. Vekterne som ble vurdert til å kunne klare å utføre jobben ved sykehuset, ble spurt flere ganger om de virkelig ville gjøre denne jobben, før de begynte å hjelpe til på sykehuset. Lederen som ble intervjuet, var til stede på Rikshospitalet da likene kom til sykehuset. Han var der hele tiden for å vurdere om vekterne taklet jobben, som var krevende både fysisk og psykisk. Lederen forteller: «Vi bar oss skakke. Det kom likbil på likbil. Det ble mye bæring». Informantene forteller at de samarbeidet godt med Rikshospitalets sikkerhetsfolk, og omtalte dem som flinke.

Vakthold på Oslo Lufthavn og grensekontroll

Et av selskapene har til daglig et stort oppdrag på Oslo Lufthavn. I alt 700 vektere er ansatt på flyplassen. Oslo Lufthavn ble umiddelbart rustet opp med bevæpnet politi etter at Regjeringskvartalet ble bombet, siden flyplassen ble sett på som et potensielt bombemål. Vekterne som var på jobb, fortsatte å jobbe på flyplassen etter terrorhandlingene. Det var ikke et frivillig valg for vekterne som var på jobb her, om de skulle fortsette å jobbe.

Noen vektere fra ett av selskapene ble satt ut på grensekontroll etter at Regjeringskvartalet ble bombet. En av de to topplerne som er intervjuet fra dette selskapet, forteller at politiet ikke hadde klart å gjennomføre grensekontrollen hvis det ikke hadde vært for vekterne.

Rosemarsjen

Den 25. juli ble det planlagt å gjennomføre en rosemarsj i Oslo sentrum, som i praksis viste seg å bli en seremoni og ikke en marsj, fordi antallet personer som møtte opp var så høyt. I alt 200 000 mennesker møtte opp. Arrangørene ba i forkant om hjelp fra politiet til å gjennomføre seremonien. Politiet hadde ikke mulighet til å stille med folk, siden de var opptatt med andre oppgaver i forbindelse med terrorhandlingene. Arrangørene spurte derfor vekterselskapene om de kunne hjelpe til med å gjennomføre seremonien. Ledelsen henvendte seg til vekterne, og et stor antall stilte opp frivillig, ulønnet og i uniform. En informant fra et selskap der 172 vektere stilte opp, forteller at det kom vektere fra hele landet for å hjelpe til. Informantene forteller at det var lett å få mange til å stille opp, selv om det var midt i ferien. Roseseremonien hadde ikke kunnet bli gjennomført om ikke vekterne hadde stilt opp.

4 I hvilken grad var selskapene en del av politiets beredskapsplan?

Alle informantene svarer at de tre selskapene ikke var en del av politiets beredskapsplan før 22. juli. De forteller videre at det ikke har skjedd noe mer med dette etter 22. juli. En informant forteller at han har lagt merke til at spørsmålet om hvorvidt vekterne bør være en del av politiets beredskapsplan, har fått noe oppmerksomhet i media.

Alle informantene forteller imidlertid at de opplever at det er et godt samarbeid mellom vektere og politi på gateplan, men dette samarbeidet sies å ikke være formalisert.

Lederne, hovedverneombudene og den ene tillitsvalgte som er intervjuet, gir uttrykk for at de ikke har noe ønske om å utføre politioppgaver. De ønsker en klar oppgavefordeling og å være et supplement til politiet.

5 I hvilken grad var selskapene og vekterne forberedt på å løse og mestre oppgavene?

Da informantene ble spurt om i hvilken grad selskapene og vekterne var forberedt på å løse og mestre de oppgavene de utførte, svarte alle spontant at ingen kunne være forberedt på det som skjedde 22. juli, og at dette gjaldt både politi, helsepersonell og vekterne. En leder sier følgende:

22. juli ble vekterne kastet ut i en ekstrem situasjon, der de reddet og gjorde det beste for skadde. Uten å være forberedt og ha trent på det. Erfaring har mye å si for hvordan vekterne håndterte situasjonen. De som ble direkte involvert, var både erfarne og ferske vektere. De bidro masse. De hadde den holdningen at de ville hjelpe og bidra til å redde liv (sitat, leder).

Sitatet er representativt for de andre informantene, med unntak av et hovedverneombud som i større grad gir uttrykk for at vekterutdanningen, sammen med erfaringer vekterne får fra det daglige arbeidet, har gitt gode forutsetninger for at vekterne klarte å mestre situasjonen de kom opp i. I tillegg påpeker informanten at selskapet var godt forberedt på å fungere i situasjonen som oppstod 22. juli. De andre vekterne forteller også om vekterutdanningen, som består av tre trinn, som går ut på at de lærer førstehjelp, brannvern, konflikthåndtering og sikringstiltak. De gir imidlertid uttrykk for at denne er for lite omfattende til at vekterne kan være forberedt på å fungere i en terror situasjon. Vekterutdanningen består av kurs som kun går over noen få uker, og terrorhandlinger inngår ikke i opplæringen. Lederne og hovedverneombudene mener at det først og fremst er arbeidet vekterne utfører som gir dem kompetanse.

Alle informantene sier at vekterne klarte å utføre oppgavene på en imponerende måte da situasjonen oppstod. Unge menn i alderen 20 til 30 år trådte altså til i en kris situasjon og utførte førstehjelp, håndtering av pårørende og andre som var på stedet, bidro til forsterket vakthold i sentrum i en situasjon der ingen visste om det kunne skje nye terrorhandlinger, utførte grensekontroll, bar lik på Rikshospitalet og stilte frivillig og ubetalt opp for å hjelpe Oslo med å gjennomføre blomstermarsjen.

Hva er forklaringen på at vekterne klarte å utføre disse oppgavene? På bakgrunn av intervjuene som er gjennomført i denne studien, kan det se ut som at det er to grunner til vekternes innsats. Den ene er at disse unge mennene har kommet inn i et kamerat- og kollegafellesskap som sosialiserer dem til å klare å ta ansvar og hjelpe til når en kritisk

situasjon oppstår. En etisk bevissthet omkring det å hjelpe til, ser dessuten ut til å prege toppledelsen, vekterfellesskapet og den enkelte vekter. Vekterkulturen i de tre store selskapene som inngår i denne studien, ser ut til å kjennetegnes av at mange av de som jobber der, ønsker å hjelpe til, og dette kom tydelig til uttrykk i den alvorlige situasjonen som oppstod 22. juli. Ledelsen i selskapene mottok en strøm av henvendelser fra vektere som ønsket å hjelpe til da de hørte om terrorhandlingene. Vektere strømmet også til for å hjelpe til gratis på blomstermarsjen.

Den andre grunnen til vekternes innsats ser, på bakgrunn av intervjuene, ut til å være at selskapene har en godt fungerende organisasjon, med en ledelse som kom raskt på banen og organiserte vekterne også i en situasjon som oppstod midt i fellesferien. Alle de tre selskapene har egne beredskapsplaner og godt utviklede kommunikasjonsrutiner. Lederne samlet seg raskt, og de ba vekterne om å stille opp gjennom en felles sms. Alle de tre selskapene har vaksentraler som vekterne tok kontakt med.

6 Hvordan har vekterne blitt fulgt opp?

Informantene forteller at vekterne i Regjeringskvartalet, de som var på pårørende-mottaket på Sundvolden Hotel og de som bar lik på Rikshospitalet, ble utsatt for de verste påkjeningene. En informant sier:

Det var massivt for de som var i Regjeringskvartalet. Særlig for en som kom først til stedet og ga førstehjelp til en som hadde mistet begge bena.

Informantene forteller at de som var på Sundvolden Hotel og Rikshospitalet fikk det vanskelig etterpå. En informant sier følgende:

De satt med fortvilte pårørende, og hadde bærejobb på små og store bagger med lik.

Alle informantene forteller at selskapene fulgte opp vekterne som var involvert umiddelbart etter hendelsene, og at oppfølgingen har vært god. Alle de tre selskapene har avtaler med Hjelp24, som bidro med profesjonell oppfølging fra psykologer. Hovedverneombudene har fulgt med på om de involverte vekterne ble fulgt opp, men forteller at de ikke har behovd å gi noen innspill til ledelsen om at noe har måttet gjøres annerledes. Vekterne som var involvert, har gitt positive tilbakemeldinger på at de synes oppfølgingen fra selskapet har vært god. Informantene forteller at det har gått bra med alle, også de som opplevde det som var skjedd som traumatisk den første tiden etter hendelsene. De av vekterne som opplevde det som skjedde som traumatisk, har blitt fulgt opp tettere og mer enn de andre. Alle informantene forteller at sykefraværet ikke gikk opp etter 22. juli. De kjenner heller ikke til at noen har sluttet i jobben på grunn av 22. juli. Vekterne har ikke blitt redde, men to av informantene forteller at de har blitt mer oppmerksomme på det som er rundt dem.

Informantene forteller at kollegastøtten har hatt stor betydning. Et hovedverneombud sier:

Det har vært mye kollegastøtte og snakk mellom oss. Jeg tror det er det viktigste. At vi kan stå sammen, at ingen er alene, og at vi spør hverandre om du har det bra. Det var ekstra mye av det da og rett etterpå. Det ble mer samhold og styrka fellesskap etter 22. juli.

Et hovedverneombud i et annet selskap sier at kollegastøtten også ble påvirket av hvordan ledelsen håndterte situasjonen. Informanten forteller:

Vi ville merket det om ikke bedriften ga støtte. Jeg har ikke tenkt på det før, men jeg er imponert over kulturen fra toppen og ned. Jeg opplevde i min rolle som hovedverneombud en oppriktig bekymring fra bedriftens side for vekterne. Ledelsen har heller ikke vært med på noe så voldsomt før. Jeg synes de har organisert det bra.

Det samme hovedverneombudet sier:

Jeg har ikke gitt opp at det skal lages en pin eller lignende, som kan gis til de som gjorde en innsats. Kanskje vi kan få til å ære disse vekterne på ettårsdagen. De bør få noe ordentlig. Diplom eller lignende. Det er noe med å sitte om 50 år og ha et symbol på at man gjorde en innsats i en så dramatisk historisk situasjon.

7 Ønsker selskapene å være en del av politiets beredskapsplan?

Alle informantene som er intervjuet, gir uttrykk for at de ønsker at selskapene skal være en del av politiets beredskapsplan. Én informant sier han er litt «politisk usikker» på om det er riktig. Lederne og hovedverneombudene gir uttrykk for at de synes det er vanskelig at samarbeidet som de faktisk har med politiet i dag, ikke er formalisert, og at selskapene ikke er en del av politiets beredskapsplan. Informantene er opptatt av at de ikke ønsker å utføre politioppgaver.

En leder sier:

Det er et paradoks at det ikke forelå noen kommunale eller nasjonale beredskapsplaner som vekterselskapene var en del av, når vi vet at vekterne er vakter også i det offentlige rom og offentlige bygg. Uten vekterne hadde ikke oppgavene etter 22. juli blitt løst så smidig. Hva om det skjer igjen? Da håper jeg vår bransje kanskje blir tatt med. Ressursen vår er stor og undervurdert.

En leder i et annet selskap sier:

Vekterne burde bli sett når det planlegges. Vi har overvåkningskameraer. Vekterne er til stede ute hele døgnet og kan varsle politi. Vår tilstedeværelse er spesielt viktig nå som politiet har fått færre og større stasjoner. Nærstasjonene som kjente miljøet og folk, har blitt borte... Vi vil gjerne gå inn i nasjonale beredskapsplaner. Hvis vi regnes med, kan vi forberede oss. Det er en fordel for de som skal gjøre jobben. Vi ønsker et mer formalisert samarbeid. Blir vi gitt litt mer plass i dette, er vi mer forberedt og trent.

En tredje leder sier:

Vi har det mest operative apparatet i Norge. Vi har en styrke som er på plass 365 dager i året. 24 timer i døgnet. Vi er en ressurs som kan brukes i krisesituasjoner.

En tillitsvalgt sier:

Vekterne burde bli innlemmet i en slik plan. Vi blir brukt allikevel av politiet. Det ville gjort det lettere å ha klare roller, og å være forberedt på større hendelser.

På spørsmålet: Hva trenger dere fra politiet om dere skal være en del av en slik bered-
skapsplan, svarer den tillitsvalgte:

Rolleavklaring og forberedelser til situasjonen. Vi er for dårlig forberedt til å hoppe
inn i en slik situasjon. Vi trenger verneutstyr og førstehjelpsutstyr. Det er vanskelig
for oss å vite hva politiet vil bruke oss til.

Et hovedverneombud sier:

Det er viktig å sette fokus på samarbeid med politi, ambulanse og brannvesen. Vi er
først på stedet, sikrer og gjør skadearbeid. Det er viktig å vite hva vi skal gjøre i en
sånn situasjon. Vi burde være en del av beredskapsplaner som politiet har. Vi er en
forlenget arm av politiet. Vi bistår både politi, ambulanse og brannvesen. En god
plan er viktig. Jeg ønsker en plan som sier hva vi skal gjøre i en slik situasjon. For
eksempel sikre ytre skadested. Da er det greit å vite det. Det er greit at vi ikke er inne
i skadestedet. Men, uansett går vi inn og gir førstehjelp, og tar skadestedsledelse. Vi
trekker oss ut når politi og helsepersonell kommer.

8 Avslutning

Flere personer som var i Regjeringskvartalet eller ved Tyrifjorden da terrorhandlingene ble utført 22. juli, handlet spontant, reddet liv og ga førstehjelp før politi og helsepersonell kom til stedet. Det var ikke tilfeldig at flere av dem som hjalp til i Regjeringskvartalet var vektere. Oslo sentrum er til daglig et område med mange vektere, som både jobber stasjonært i bygninger i og utenfor Regjeringskvartalet, og i gatene. Flere vektere var tett opp til Regjeringskvartalet da det ble bombet. En vokter var så nær at lufttrykket sendte han i bakken. Noen vektere var utenfor Høyesterett i krysset mot Akersgata, og i VG-bygget bak Høyblokka i Regjeringskvartalet. Det var også vektere i bygg og gater i nærheten. Vekterne var derfor blant de første til å gå inn i Regjeringskvartalet, ta skadeledelse og gi førstehjelp inntil politi og helsepersonell kom. Politiet kom raskt til og overtok oppgaver, og de satte også vektere til å sikre skadestedet og hjelpe til med å håndtere folk som var i gatene. Både politi, helsepersonell og tilfeldig forbipasserende som gjorde en innsats i de kritiske minuttene og timene 22. juli, har blitt hedret. De unge vekterne som kastet seg inn i redningsarbeidet, fortjener også å bli løftet fram og takket. Det gjør også vekterne som stilte opp på Sundvolden Hotel, Rikshospitalet og ved blomsterseremonien i Oslo.

Intervjuguide

Hvem var på jobb 22. juli?

Hvilken funksjon hadde vekterne?

Hvilke oppgaver ble vekterne satt til å løse?

Hvem beordret dem til oppgavene?

I hvilken grad var selskapene en del av politiets beredskapsplan (fra 22. juli og dagene etter)?

I hvilken grad var selskapet/ledelsen og vektere forberedt på å løse og mestre oppgavene?

Hvilke erfaringer har vekterne og selskapene/ledelsen gjort seg i etterkant av 22. juli, og hvordan har vekterne blitt tatt hånd om og fulgt opp i ettertid?

Ønsker selskapene å være en del av politiets beredskapsplan?

Først på stedet

I denne rapporten belyses vekternes rolle den 22. juli 2011. Vi har intervjuet ledere og hovedverneombud i tre sikkerhetselskaper om hvilke oppgaver vekterne utførte, i hvilken grad de var forberedt på å utføre dem, om de mestret dem, og hvordan de er blitt fulgt opp i etterkant. Umiddelbart etter bombingene utførte vektere oppgaver i Regjeringskvartalet, i gater og bygg tett opp til regjeringsbyggene, i sentrum, på Oslo S og Oslo City. Det ble videre innført forsterket vakthold på andre sentrale bygg i hovedstaten. Vekterne bisto også på Sundvolden Hotel, Rikshospitalet, Oslo Lufthavn og utførte grensekontroll, og et stort antall stilte opp gratis ved blomstermarsjen.



Fafo

Borggata 2B/Postboks 2947 Tøyen
N-0608 Oslo
www.fafo.no

Fafo-rapport 2012:43
ISBN 978-82-7422-925-9
ISSN 0801-6143
Bestillingsnr. 20270